

Asia: VN/34680/2022

Lausuntopyyntö Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Kommentit alatyöryhmän 1. Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely sekä rangaistukset ja niiden täytäntöönpano ehdotuksista

Alatyöryhmä on tuonut monipuolisesti esille erilaisia toimenpide-ehdotuksia, jotka palvelisivat pääsääntöisesti erinomaisesti asetettuja tavoitteita. Rikosprosessin sujuvoittamisen kannalta erityisen tärkeitä ovat toimenpidekirjaukset 4 (esitutkintakuulustelujen videotallentaminen), 5 (syyteneuvottelun käytön lisääminen) sekä toimenpiteen 7 osalta sakkomenettelyn yksinkertaistaminen.

Prosessilajin valintaa koskevan alaotsikon alla on toimenpide-esityksenä esitetty raflaavasti kohdassa 10 yksinkertaisten rikosasioiden käsittelemistä "virtuaalikärjäoikeudessa" tai vaihtoehtoisesti näiden asioiden keskittämistä yhteen kärjäoikeuteen. Esityksen osalta voi perustellusti esittää kysymyksen, onko yksinkertaisten rikosasioiden käsittelyn osalta jokin asiallinen peruste kyseisten asioiden käsittelytavan muutokselle. Kärjäoikeuden näkemyksen mukaan järjestetty perustetta esitykselle ei ole: yksinkertaiset rikosasiat tulevat jo nyt käsitellyiksi erittäin nopeasti ja tehokkaasti. Ne voidaan sijoittaa syyttäjävapaina juttuina kenen tahansa tuomarin käsiteltäväksi prosessilajista riippumatta. Vaihtoehtona esitetty ko. asioiden keskittämisaatus voidaan jatkotyön osalta ainakin haudata eli heittää roskakoriin; sillä ei ole varmuudella saatavissa mitään hyötyä koko työryhmän tavoitteeksi asetettujen laadukkaan oikeusturvan tuottamisen ja käyttäjälähtöisyyden konteksteissa.

Monissa aikaisemmissakin toimenpide-ehdotuksissa esitettyjä kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentamista (11) ja poissaolokäsittelyn laajentamista (12) on pidettävä erittäin kannatettavina. Rikosasioiden preklusion käyttöönoton (14) selvittämistä rajoitettunakin on pidettävä tärkeänä jo siksi, että tälle estetään pääkäsittelyiden peruuntuminen tilanteissa, jossa uutta todistelua ilmoitetaan esitettäväksi vasta pääkäsittelyssä.

Lautamiesjärjestelmästä luopumisen (15) tavoite on perusteltu. Lautamieskoonpanojen korvaaminen tuomarikoonpanolla olisi tuki ideaalia, mutta edellyttäisi tuomioistuinten

lisäresurssointia. Realistisempaa olisi mahdollistaa lainsäädännöllisesti yhden tuomarin kokoonpanojen käyttö kaikissa niissä rikosasioissa, jotka nykyisin edellyttävät joka lautamieskokoonpanoa tai kolmen tuomarin kokoonpanoa. Tällöin useamman tuomarin kokoonpanot voitaisiin allokoida harkinnanvaraisesti käytettäväksi laajoissa tai muutoin vaativissa asioissa (vakava rikosnimike ei yksin tarkoita vaativuutta).

Huomattavia resurssisäästöjä saataisiin, jos voitaisiin luopua kirjallisten perustelujen laatimisesta niissä tilanteissa, joissa pääkäsitellyssä julistettu tuomio jää lainvoimaiseksi (16). Muutoinkin perusteluvollisuutta voitaisiin ainakin pyrkiä keventämään. Joustavuuden lisääminen ankariin määräaikoihin liittyen on myös erinomainen tavoite (17) jo siihen nähden, että ankarat määräajat koskevat yleensä vain tuomioistuimia. Rikosasioissa kokonaiskeston liittyvät ongelmat eivät tyypillisesti ole käräjäoikeuksissa, vaan liittyvät rikosketjun muihin toimijoihin. Myös toimenpideesitykset 31 (sakonmuuntojen käsittely kirjallisesti ym.) ja 33 (julkisasiamiesjärjestelmä suurissa asianomistajamäärien jutuissa) olisivat hyvinkin tarpeellisia.

2. Kommentit alatyöryhmän 2. Siviiliasioiden käsittely, sovittelu ja vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot ehdotuksista

Myös siviiliasioiden alatyöryhmä on tehnyt hyvää työtä. Hyvin kannatettavia toimenesityksiä jatkoprosessoinnin kannalta ovat ajatukset siitä, että tuomarilla olisi mahdollisuus tehdä suullinen esitys asian sovinnolliseksi ratkaisemiseksi sen jälkeen, kun asiassa esitettävä todistelu on otettu vastaan (39) sekä kohdassa 40 esitetyt näkemykset pienriitamenettelyn kehittämistä sekä menettelytapojen eriyttämisestä. Näillä toimenpiteillä olisi positiivisia vaikutuksia muun ohella käsittelyaikoihin ja oikeudenkäyntien kustannuksiin.

Sovittelumenettelyn edistämisen osalta esitetyt kaikki toimenpide-esitykset ovat kannatettavia (46 - 48). Käräjäoikeuden näkemyksen mukaan lähes kaikki siviiliasiat sopivat soviteltaviksi. Siksi jatkoharkintaan voisi nostaa myös ajatuksen siitä, että kaikissa siviiliasioissa olisi pakollinen sovittelu. Se ei juurikaan lisäisi kustannuksia ja vaikka sovittelu ei johtaisi sovintoon osaksikaan, sovittelu viimeistään täsmentää osapuolille ne olennaiset riitakysymykset, joista asiassa on kyse. Sovittelusta on siis joka tapauksessa hyötyä.

Huoltoriitoihin liittyen monien kannatettavien toimenpide-esitysten osalta käräjäoikeus haluaa erikseen korostaa sen seikan esille nostamista, että on tarpeen syventää tuomioistuinten ja muiden viranomaisten välistä poikkihallinnollista yhteistyötä (49). Etelä-Karjalan alueella on tehty pitkäjänteistä yhteistyötä paikallisen hyvinvointialueen (EKHVA) kanssa, joka puolestaan on tehnyt vuosia sitkeää kehittämistyötä maakunnassa yhdessä eri toimijoiden kanssa (mm. Lasten hyvä tilanne -neuvonpito). Yhteistyö on tuonut tuloksia esimerkiksi lastensuojelun osalta. Lapsia otetaan alueella äärimmäisen harvoin huostaan vanhempien vaikean erotilanteen takia, tapaamispaikkatoiminnan palveluiden tarve on vähentynyt merkittävästi, valvottuja tapaamisia on ainoastaan satunnaisesti ja tuettujen tapaamisten piirissä on ainoastaan yksittäisiä perheitä. Myös riitaisten lapsiasioiden määrä käräjäoikeudessa on vähentynyt.

Jatkotyön kannalta on tärkeää pohtia esitettyä laajemmin (58, 59) sitä, miten oikeudenkäyntikulujen kohtuullistamista voitaisiin edistää. Pienriitamenettelyä koskien on aikaisemmin esitetty intressikohtaista kulukattoa. Jotain tämän tyyppistä olisi syytä pohtia jatkotyön yhteydessä laajemminkin siiviiliasioihin liittyen. Rohkeasti ja ennakkoluulottomasti, kuten johdanto-osassa (s. 7) on todettu.

Olisi toivottavaa, että alatyöryhmä ottaisi jatkokäsittelyyn mahdollisuuden puuttua nykyistä selvästi paremmin ns. kverulantteihin kiusantekotarkoituksessa tehtyihin kanteisiin ym., jotka merkittäväällä tavalla työllistävät käräjäoikeuksia. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 § ei nyky muodossaan ylempien oikeuksien linjauksista johtuen anna mahdollisuutta lähes koskaan jättää kyseisen säännöksen nojalla suoraan tutkimatta juuri minkäänlaisia kanne- ja hakemusviritelmiä. Tähän olisi saatava keinoja puuttua.

Alatyöryhmä on jostain syystä viehättynyt ajatuksesta siirtää erilaisia jutturyhmiä toisten viranomaisten hoidettavaksi (34, 35 ja 38). Ennen kuin tällaisiin toimenpiteisiin ryhdytään, on kysyttävä, onko tällaisille toimenpiteille mitään asiallista perustetta. Ovatko esimerkiksi aikaisemmat keskitystoimenpiteet olleet asiakastyytyväisyyden kannalta parannuksia (vrt. toimenpide-esitys 60). Käräjäoikeuden käsityksen mukaan esimerkiksi kohdassa 34 todetut kirjaamis- ja avioeroasiat hoidetaan käräjäoikeuksissa erittäin tehokkaasti pienin resurssein ja nopeasti. Mitään asiallista toiminnan tehostamiseen liittyvää perustetta asianryhmien siirtämiselle ei ole. Toki eri viranomaisten roolia asioiden käsittelyssä voidaan terävöittää.

3. Kommentit alatyöryhmän 3. Hallinto-oikeudelliset asiat ja erityistuomioistuinasiat ehdotuksista

-

4. Kommentit alatyöryhmän 4. Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen ehdotuksista

-

5. Kommentit alatyöryhmän 5. Täytäntöönpano ja Ulosottolaitoksen toiminta ehdotuksista

-

6. Kommentit alatyöryhmän 6. Hallinto-, henkilöstö- ja koulutusasiat ehdotuksista

Alatyöryhmän esitykseen ei ole huomauttamista. Oikeuslaitoksen veto- ja pitovoimaa voisi parantaa merkittäväällä tavalla panostaminen korkeakoulu yhteistyöhön. Opiskelijoille tulisi markkinoida, että tuomioistuintyö on yhteiskunnallisesti merkittävää, monipuolista ja arvostettua. Houkuttelevuuden kannalta olennaista tietenkin on se, että palvelussuhteen ehtoja, palkkausta ja palkitsemista pystytään kehittämään suunnitelmallisesti ja kilpailukykyisesti kuten kohdassa 149 on tarkemmin esitetty.

Hallintopalveluiden Tuomioistuinvirastoon edelleen keskittämisen tavoitteen (156) osalta todettakoon, että muutama vuosi sitten tehdyn laajan selvityksen perusteella nämä mahdollisuudet on jo kartoitettu. Olennaisempaa kuin uusien työryhmien perustaminen tältä osin on se, että

Tuomioistuinvirasto avustaisi tuomioistuinten hallintoja nykyistä selkeämmin ja tehokkaammin. Tietopyyntöjen osalta otettakoon harkittavaksi keskitetyn palvelun tarjoamisen mahdollisuus Tuomioistuinviraston toimesta.

Suorastaan ilahduttavaa on se, että alatyöryhmä on ottanut esille sen, että nykyinen tulosohjausjärjestelmä ei edistä viraston tasolla pitkäjänteistä suunnittelua eikä mahdollista reagointia yllättäviin tarpeisiin. Tältä osin työryhmän esittämien keinot (s. 87) ovat erittäin kannatettavia.

Alatyöryhmän esityksessä on hieman epäselvästi todettu toimenpiteenä tarkasteltavaksi virasto- ja toimipaikkarakenteen tarkoituksenmukaisuutta, vaikka virastorakenteita ei esitetä muutettavaksi. Toivon mukaan alatyöryhmä ei päädy esittämään tuomioistuinverkoston karsimista. On totta, että tuomioistuimet ovat eri kokoisia. Mutta mitä sitten. Kun tarkastellaan tuomioistuinten toimintaa esimerkiksi tuomioistuinlaitoksen strategian (2023 - 2033) ainoan kirjatun vision (tuomioistuimet tuottavat laadukasta oikeusturvaa joutuisasti ja nykyaikaisin menetelmin) kontekstissa, isoimmat yksiköt eivät todellakaan keskimäärin toimi paremmin kuin keskisuuret tai pienet yksiköt.

Todettakoon vielä, että alatyöryhmä on perustellusti esittänyt keinona oikeuslaitoksen järjestelmien uudistamiseksi sähköistä palveluportaalia (s. 89) sekä uudenlaisia sähköisiä info- ja neuvontapalveluita (OikeusChat ym.). Palveluportaali olisi pitänyt olla tärkein palanen jo käyttöönotettua AIPA-järjestelmää.

7. Muita huomioita Oikeuslaitostyöryhmän alustavista toimenpide-ehdotuksista

Puuttuvan kompetenssin vuoksi Etelä-Karjalan käräjäoikeus ei ole kommentoinut alatyöryhmien 3 - 5 toimenpide-esityksiä. Pintapuolisesti tarkasteltuna nämäkin alatyöryhmät ovat tehneet perusteellista työtä.

Koponen Liisa
Etelä-Karjalan käräjäoikeus

Rantalainen Hannu
Etelä-Karjalan käräjäoikeus